

ประเพณีการบวชเรียนของชาวนักขัตไต

ปรีชา นุ่นสุข*

แต่เดิมชาวนักขัตไตถือว่าการบวชเป็นประเพณีที่ต้องยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัดมากประเพณีหนึ่ง เพราะถือว่าผู้ชายที่ยังไม่ได้บวชยังเป็น “คนดิบ” อยู่ หมายความว่ายังเป็นคนที่สมบูรณ์ไม่ได้ เพราะยังไม่ผ่านการอบรมในค้ำต่าง ๆ มาเลย ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าการบวชสามารถอบรมบ่มนิสัยของคนได้ดีในหลายด้าน สมัยโบราณไม่มีแหล่งวิทยาการแห่งใดที่จะทำคนดิบให้เป็นคนสุกได้ดีเท่ากบวัด เพราะวัดเป็นแหล่งอบรมศีลธรรม จรรยา มารยาท ความรู้ด้านอาชีพ การช่าง การแพทย์ และวิทยาการอื่น ๆ อีกมาก จึงกล่าวได้ว่าการบวชเป็นการทำคนดิบให้เป็นคนสุกได้อย่างแท้จริง

ประเพณีการบวชของชาวนักขัตไตมิได้แตกต่างไปจากภูมิภาคอื่นของประเทศไทยมากนัก เพราะประเพณีนี้มีส่วนสัมพันธ์กับพิธีสงฆ์อยู่มาก รูปแบบการประกอบพิธีก็เป็นไปตามพิธีสงฆ์ พิธีกรรมของชาวบ้านเข้าไปแทรกอยู่บ้างก็เป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

พุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายของการบวชเพื่อการบรรลุธรรม และดำเนินตามพระพุทธรองค์ การบวชในสมัยพุทธกาลจึงเป็นการเดินตามรอยพระพุทธรองค์โดยแท้ เมื่อบวชแล้วก็มักไม่ลาสิกขากันอีกเลยตลอดชีวิต แต่การบวชตามแนวที่กล่าวนี้ไม่ค่อยเคร่งครัดกันนักในประเทศไทย กลับถือกันว่าผู้ที่สึกออกมาเป็นผู้ที่มีคุณค่ามากกว่าคนทั่วไปเสียอีกด้วย

*ปรีชา นุ่นสุข เลขานุการศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช

การบวชตามประเพณีไทยที่ปฏิบัติต่อ ๆ กันมาจึงมีความมุ่งหมายเพียงเพื่อสืบทอด
ประเพณี และเพื่อสนองคุณของผู้มีพระคุณที่เชื่อว่าการบวชของลูกหลานทำให้ได้รับอานิสงส์
เหนือกว่าการประกอบบุญอื่น ๆ รวมทั้งเพื่อจะได้เป็นคนสุข จะได้ไปหาวิชาต่างๆ ไล่ตัว
และมีเหย้าเรือนต่อไป

ในหนังสือ “สุบินสำนวนเก่า : วรรณกรรมของกวีชาวเมืองนครศรีธรรมราช”
อันเป็นหนังสือแบบเรียนครั้งยังใช้หนังสือบุดหรือสมุดข่อยกันอยู่ ได้กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการ
บวชตามความเชื่อของชาวบักย์ใต้ไว้หลายตอน โดยเฉพาะในเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นผลบุญ
แห่งการบวชที่เจ้าสุบินได้อุทิศให้แก่บิดาซึ่งถึงแก่กรรมไปแล้ว ดังความบางตอนว่าดังนี้

“เดชเจ้าบวชได้ฉลอง	กุศลทั้งสอง
ไปช่วยทเลาเวรา	
ได้กินข้าวน้ำโอชา	วันหนึ่งมา
เห็นหน้าพระลูกใจบุญ	
เจ้าทรงศีลาแทนคุณ	ช่วยแผ่ส่วนบุญ
ให้พ่อพันเปรตวิสัย	
เจ้าสุบินได้ฟังแจ้งใจ	หายความสงสัย
รู้ทั่วว่าเป็นบิดา	
เจ้าคิดสังเวชหนักหนา	จึงว่าอนิจจา
ประสภเป็นกรรมคิดตน	
แก่น้อย่าทำงาน	จะแผ่กุศล
ให้พ้นจากความอาวรณ์	
เนสาทเปล่งคำประนมกร	อ้าปากอวยพร
ให้เจ้ามีอายุยืน	
บุญญาอย่ามีผิดฝัน	อย่ารักสิ่งอื่น
จงรักเอาแต่ NIRAPAN	

เสร็จคำกัมเกล้ากราบกราน	ตาแล้วปรตพราน
ก็คืนไปไ้แผ่นดิน	
รุ่งเช้าเจ้าเนรสุบิน	นั่งรำพึงถวิล
วิตกด้วยพ่อเวทนา	
เราไปกราบพระอุปัชฌาย์	บอกว่าบิดา
เป็นปรตมาสำแดงตัว	
คิดแลเห็นพืงกลัว	พระคุณโปรดหัว
แก้พ่อให้พ้นจากปรต	
พระครูท่านผู้วิเศษ	ว่าโปรดบิดุเรศ
แปลงเพศบวชเป็นสังฆา	
เป็นเนรโปรดแต่มารดา	บวชเป็นสังฆา
โปรดพ่อให้พ้นจากภัย	
เนรเออย่ำพืงสงสัย	พระศรีสังข์โต
บ่อนจะเป็นคำสอง	
เจ้าพืงอาจารย์กล่าวสนอง	ลุดังนี้ปกป้อง
ก็เล่าตามเรื่องยุบล	
ลุดจกอุปสมบทตน	สร้างสมกุศล
แผ่ผลให้พ่อพ้นเวร"	

เมื่อผู้ชายอายุ 20 ปีบริบูรณ์ พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่มักจะให้บวชเรียน การเลือกวัดเพื่อบวชนั้น ญาติผู้ใหญ่ก็จัดการนำกุลบุตรไปหาท่านสมภารที่วัดซึ่งเป็นวัดที่ตนเคยเลื่อมใส บูรณะ และบำรุงกันมา โดยถือว่าบรรพบุรุษของตนทำนุบำรุงวัดโกลูกหลานต้องกระทำต่อไป ถึงแม้มีวัดที่ใกล้บ้านกว่าก็นิยมไปวัดเดิม ที่จริงแล้วหาได้ยึดถือปฏิบัติกันเฉพาะวัดในกรณีเช่นการบวชเท่านั้นไม่ ในการกุศลและการอื่น ๆ ทั้งหมดก็ทำเฉพาะวัดนี้ทั้งสิ้น แม้แต่การพิจารณาส่งลูกหลานไปเรียนชั้นประถมศึกษา ในโรงเรียนวัดก็พิจารณาเช่นนี้

ก่อนที่จะมีการบวชเรียนจำเป็นจะต้องมีการหาฤกษ์ที่เป็นมงคลสำหรับผู้บวช โดยทั่วไปอาศัยโหรหรือพระสงฆ์เป็นผู้ฤกษ์ยามตามตำราที่ยึดถือกันมาแต่โบราณ ซึ่งส่วนใหญ่

ฤกษ์ยามเหล่านี้ปรากฏอยู่ในตำราโหราศาสตร์ที่เป็นหนังสือบทหรือสมุดข่อย และยังคงใช้ต่อกันมาตราจนปัจจุบันนี้ ในวรรณกรรม เรื่อง “สุบินสรวงแก้ว” ได้กล่าวถึงการดูฤกษ์สำหรับการบวชเจ้าสุบิน ว่าดังนี้

“พระเถระพึงแจ้งใจ	หายสงสัยสิ้นทุกอัน
จึงคิดดูโชควัน	ซึ่งจะบวชเป็นศุภผล
พุทธหัตถ์ตั้งเป็นฐาน	จะทำการฝ่ายกุศล
บวชเรียนเป็นมงคล	ล้วนประพฤติดำตำรา
วันพุทธพระมหาเถระ	ให้นาคเณรโกนเกษา
ชำระแต่งกายา	นุ่งห่มผ้าก็สมควร”

หรือความอีกตอนหนึ่งว่าดังนี้

“สมเด็จพระจอมจักร	จึงบ้ายพระพักตร์	ตรัสสั่งว่ามา
ว่าเที่ยวตำรวจ	ไปหาโหรา	เร่งเร็วเข้ามา
บัดนี้จงไว		
ตำรวจกัมเกล้า	วิ่งไปพรวพราว	บัดเดียวถึงกะไค
ถามว่าตาโหร	ตัวยังหรือไฉน	บอกมาไวไว
รับสั่งให้หา		
ขุนโหรไค่พึ่ง	ลุกจากที่นั่ง	จับผ้าพาดบ่า
ยกเจียนหมากพลู	ออกมาสู่หา	หลานเฝ้าดูตา
งคถ้าประเดี้ยวใจ		
เออหลานไค่พึ่ง	กระแสรับสั่ง	มีกิจสั่งไค
ตำรวจบอกว่า	จะเป็นการใหญ่	จะดูฤกษ์ชัย
บวชเจ้าสุบิน		
โหรรู้เค้าเงื่อน	กลับเข้าไปเรือน	ค้นคว้าไขว่ขวิน
หยิบกลักคินสอ	หาหอบปฏิทิน	ห้วงยามทั้งสน
สำหรับโหรา		

แต่งตัวจีบใจ	นุ่งผ้าตาโถง	โจงกระเบนเห็นขา
ผ้าขาวเคียนพุง	ถือถุงตำรา	ลงจากเคหา
ให้ทาสถือบอง		
โทรเฒ่าเจ้าจอม	เดินไปหอมหอม	กรายแขนทั้งสอง
ถึงปากประตูวัง	เยียมเยียมมองมอง	ชั้นท้องพระโรงทอง
นั่งกราบสามครา		
สมเด็จพระปิ่นกษัตริย์	จึงเหลียวมาตรัส	ดูหราโหรา
เราจักบวชสงฆ์	ไว้ในศาสนา	จักได้เพลลา
ฤกษ์ขึ้นวันใด		
จึงตาขุนแก่	คำนวณรู้แท้	กราบทูลทั้นใจ
พฤตส์สี่ค่า	อมฤตโชคชัย	ปลอดแคล้วกาลไทย
ทักษิณยมนั้น		
ไต่ในวันครู	เพลลาเข้าครู	สามสิบสองชั้น
ทั้งฤกษ์ห้วงยาม	ยุคติดต่อกัน	ขอพระทรงธรรม์
ทราบพระททยา		
สมเด็จพระเรนสุรย์	ฟังคำโหรทูล	ทรงพระปรีดา
นั่งเฝ้าพระหัตถ์	ตรัสสั่งเสนา	เราจักยาดรา
ไปบวชนาคหลวง"		

เมื่อได้ฤกษ์ในการบวชแล้ว ผู้ที่จะบวชก็มักจะไปกราบลาหรือแจ้งให้ญาติผู้ใหญ่หรือครูอาจารย์หรือผู้ที่ตนเคารพนับถือทราบว่าจะไปฝากตัวเพื่อเตรียมการบวชต่อไป

ในการไปฝากตัวต่อเจ้าอาวาสนั้น กุลบุตรต้องกราบลาญาติมิตรให้เป็นที่เรียบร้อยแล้วไปหาท่านสมภารโดยตนเองหรือพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ไปฝากก็ได้ การไปฝากนั้นต้องไปในวันพฤตส์บตี ซึ่งถือกันว่าเป็นวันครู เป็นวันที่เป็นนิมิตดี หากประกอบการทางการเรียนจะสำเร็จผลอย่างดียิ่ง คนโบราณจึงมักเริ่มฝากเด็กเข้าเรียนในวันพฤตส์บตี

ในการนำกลุ่มนักบวชไปฝากให้ท่านสมภารนั้นต้องเตรียมเครื่องบูชาไปด้วย คือ พาน ดอกไม้ธูปเทียน หรือกรวยใส่หมากพลู ดอกไม้ธูปเทียน เมื่อไปถึงวัดก็กราบเจ้าอาวาสแล้ว ฝากตัวเพื่อเตรียมการบวชเรียนและอยู่ในปกครองของท่านต่อไป

เมื่อฝากตัวแล้วเจ้าอาวาสจะแนะนำเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนในการบวชเรียน เช่น ต้องเตรียมการสำหรับพิธีบวชอย่างไร จะเรียนบทสวดมนต์ และต้องปฏิบัติในขณะที่บวชเรียนอย่างไร เป็นต้น

โดยปกติแล้วบทสวดที่กำหนดให้ผู้จะบวชไปเตรียมไว้มีดังนี้

1. คำไหว้พระสวดมนต์ (ทำวัตรเช้าและเย็น)
2. คำกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล
3. คำปัจเจกขณะ (การพิจารณาเมื่อรับปัจจัยจากผู้ถวาย) ได้แก่
บทยถา บทบัจจะยัง บทปฏิสังขโย และบทอัชชะมะยา
4. คำสวดมนต์เบื้องต้น เช่น ถวายพรพระ (บทพาหุง)
5. คำขอบรรพชาอุปสมบท คำขอศีล ขอนิสัย ขออุปสมบท ตอบคำถามอัครา
ยิถธรรม

ส่วนการปฏิบัติตนในระยะเวลาที่เรียนบวชนั้นต้องเคร่งครัดมาก เพราะต้องเตรียมชีวิตให้คล้ายคลึงกับชีวิตภิกษุให้มากที่สุด เช่น ต้องอยู่ประจำที่วัด ต้องฝึกกิจของสงฆ์ ไม่ไปข้องแวะกับกิจของฆราวาส ไม่กลับบ้าน อยู่กินกับภิกษุและสามเณร ตอนเช้าต้องถือบิณฑุไปบิณฑบาตกับพระ บางวัดบางถิ่นให้ไปบิณฑบาตเองก็มี เวลาเช้าและเย็นต้องสวดมนต์ เวลาว่างต้องท่องบทสวดต่าง ๆ โดยมีได้ขาด ดังนั้นหากเราเข้าไปในวัดในชนบทตอนเย็นๆ มักจะได้ยินเสียงท่องบทสวดขรมไปทั่ววัด

นอกจากนี้ยังมีบางวัดในเมืองนครให้ผู้เตรียมบวชโกนหัวแล้วนั่งขาวหม้อขาว ถือศีลห้าหรือศีลแปดไปในระยะนี้ การเรียนนั้นโดยทั่วไปมักจะมีระยะเวลาราว 1-2 เดือน ก่อนที่จะถึงกำหนดบวช บางแห่งเรียกกลุ่มนักบวชในระยะนี้ว่า "เทีแก้วัดใหญ่" ซึ่งหมายถึงเทีแก้วัดรุ่นใหญ่นั้นเอง

ราวหนึ่งสัปดาห์ก่อนจะถึงวันเข้าพรรษา (แรม 1 ค่ำ เดือน 8) กลุ่มนักบวชก็จะเข้าพิธีการบวชโดยพร้อมเพรียงกันในวันเดียวกันหากว่าบวชวัดเดียวกัน ที่ต้องบวชพร้อมกันเช่น

นี่เพราะว่าในชนบทนั้นอุปัชฌายจารย์มักจะต้องเดินทางมาจากวัดในถิ่นไกล ๆ เพราะอุปัชฌายจารย์มีน้อย อำเภอหนึ่ง ๆ อุปัชฌายจารย์มีไม่กี่รูป ดังนั้นจึงเป็นการยากที่จะจัดพิธีบวชให้ต่างวันออกไป

การเตรียมบวชนั้นไม่แตกต่างไปจากงานพิธีอื่น ๆ มากนัก อาหารการกินที่ใช้ในการเลี้ยงพระและเลี้ยงแขกเป็นผลิตผลจากท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ แขกที่มาร่วมงานนั้นโดยปกติไม่จำเป็นต้องเชิญเช่นเดียวกับงานศพ เพราะชาวชนบทถือว่างานบุญนั้นไม่จำเป็นต้องเชิญขอเพียงให้รู้กันเท่านั้นก็ไปร่วมกันทั่วหน้า โดยมากแขกที่ไปร่วมมักจะนำข้าวสารและของแห้งไปทำบุญกันคนละเล็กคนละน้อยทำนองเดียวกับงานศพ แต่มีข้อปฏิบัติพิเศษเกี่ยวกับประเพณีนี้ คือ ต้องมีการกวนขนมชนิดหนึ่ง เรียกว่า “ยาหนม” ซึ่งเป็นขนมที่ขาดไม่ได้

สันนิษฐานว่าคำว่า “ยาหนม” มาจากคำว่า “พระยาหนม” เอี่ยม อุบลพันธ์ุ ได้กล่าวถึงวิธีการทำขนมชนิดนี้ไว้ว่า

“มีลักษณะเป็นขนมเหนียวแน่นละเอียดทำนองขนมกะละแม . . . ซึ่งจะต้องทำอย่างประณีตตั้งใจยิ่ง กวนไว้ล่วงหน้าถึง 7 วัน 10 วันก็มี ไม่ต้องกลัวบูดเสีย แม้จะกวนเก็บไว้เป็นแรมเดือน ส่วนผสมของ “ยาหนม” เป็นข้าวเจ้า ข้าวเหนียว น้ำตาลแดง มะพร้าว กะทะหนึ่ง ๆ ใช้เวลากวนเขี่ยยันเย็น ต้องใช้แรงคนมากมาย เช่น ผู้หญิงบด (ไม่) ผู้ชายชูดมะพร้าว คั้นกะทิ ชุกเตาดินชั่วคราว ผ่าพื้นเตรียมไว้ก่อนจนพอเพียง เริ่มกวนจากวัสดุเหลวจนข้นข้นเหนียวหนับเกาะไม้พายแน่น ต้องใช้กำลังชายแข็งแรงกำยำ ลักษณะขนมกวนที่ดี นอกจากจะมีรสกลมกล่อมและสีสวยแล้ว ยังต้องละเอียดสันไม่ติดมือหรือภาชนะใด ๆ อีกด้วย”

ยาหนมนั้นนอกจากสำหรับเลี้ยงพระและแขกที่มาในงานแล้ว ยังแจกจ่ายให้ผู้นำข้าวสารและสิ่งของมาร่วมงานทุกรายด้วย จึงต้องกวนยาหนมไว้หลาย ๆ กะทะจึงจะพอการ

ในตอนเย็นก่อนวันบวชเป็นพิธีโกนหัวนาค มักกระทำพร้อมกันในที่ที่จะมีการบวช โดยกุลบุตรมารวมกันในโรงพิธีที่เป็นประชุมสงฆ์ กุลบุตรที่จะบวชทั้งหลายให้หัวพระวัชศีล อารธนาพระปริตร พระสงฆ์สวด “ชยันตี” เอน้ำพระพุทธมนต์สระผมกุลบุตรที่จะบวชทุกคน แล้วเริ่มพิธีโกนหัวนาค คนแรกในการโกน คือ พระสงฆ์หรือพ่อแม่ จากนั้น

จึงเป็นญาติมิตรชั้นผู้ใหญ่ โทนก่อนคนละนิกคนละหน่อย แล้วมอบให้เป็นหน้าที่ของผู้สันทัดโทน
ต่อ ทั้งหมวดเกราะและแก้ว จนเกลี้ยงเกลามากจนตจแล้วตัดก็แล้ว

เมื่อโทนหัวนาคเรียบร้อยแล้ว นาคจึงอาบน้ำเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวนั่งชาวหม่มชาว
(บางแห่งมีเครื่องแต่งตัวสีอื่น ๆ) อย่างสวยงาม นั่งจับด้วยฝ้ายทอง ใส่เสื้อกรุยปักทอง สไบ
เฉียง คาดเข็มขัดหัวเพชร มีมิ่งกลสวมศีรษะ บางรายประดับด้วยเครื่องประดับนานาชนิด
พร่าวไปทั้งตัว เรียกกลุบุตรว่า "เจ้านาค"

เจ้านาคต้องสมทานศีลห้าหรือศีลแปดอย่างเคร่งครัด บางแห่งเจ้านาคต้องงด
อาหารเย็น ตกกลางคืนจัดให้มีพิธีสงฆ์เรียกว่า "การสวดผ้า" เจ้านาคต้องมีไตรจีวรและ
บริวารพร้อมในพิธีนี้ ส่วนใหญ่ในคืนนี้จัดให้มีพิธี "ทำขวัญนาค" ด้วย

พิธีทำขวัญนาคเป็นพิธีพราหมณ์ พิธีนี้เริ่มขึ้นเมื่อเจ้านาครับประทานอาหารเรียบ
ร้อยแล้ว ก็ไปนั่งลงในโรงพิธีหน้าโต๊ะบายศรี ซึ่งวางอยู่หน้าโต๊ะหมู่อีกที่ เจ้านาคไหว้พระ
บูชาพระ อารานาศีลห้า รับศีลห้า หมอทำขวัญซึ่งส่วนใหญ่เป็นพราหมณ์นำเจ้านาคให้
วันทาพระ เมื่อเจ้านาควันทาพระครบ 3 จบแล้ว เจ้านาคกลับมายังที่นั่งทำพิธี การนั่งจะ
พับเพียบหรือนั่งแพ่งเชิงก็ได้ตามที่ถนัด ส่วนหม่อมทำขวัญนั้นนั่งแบบที่เรียกว่า "ยองพรม"^{*}
หม่อมทำขวัญเริ่มว่าบททำขวัญนาคไปตามลำดับดังนี้

1. บทปฏิสทวา
2. บทสมันตา
3. บทสัคเค (บทชุมนุมเทวดาเป็นภาษาบาลี)
4. บทสัคเคแปล
5. บทสรรเสริญคุณ
6. บทกำเนิดนาค (ว่าด้วยประวัติการเกิดคำว่า "นาค" ตามพระพุทธรูปประวัติ)
7. บทประคองครรภ์ (ว่าด้วยการที่เจ้านาคเริ่มถือกำเนิดในครรภ์ของมารดา
ความทุกข์ยากของมารดาในขณะตั้งครรภ์)

* นงยองพรม บางครั้งเรียกว่า นงยองพนม กอนงยอง โดยใช้นิ้วเท้าทั้งสองข้างยึด
กับพนแล้วชนสนเทาชน จากนั้นลงนงบนสนเทาทั้งสอง ส่วนมอกพนม

8. บทเชิญขวัญ (เป็นบทที่อธิบายว่า ขวัญ คือการนึกคิดที่สำคัญยิ่ง โดยแยกแยะว่าสำคัญอย่างไรบ้าง ชีวิตฆราวาสมีความสนุกสนานอย่างไรบ้าง แล้วบอกในตอนท้ายว่าขวัญอย่าได้หลงในความสนุกทางโลกเลย ขอเชิญมาสู่กาสาวพัศตร์เสียเถิด)
9. บทแก้บายศรี (บายศรีนั้นทำเป็น 9 ชั้น โดยเป็นรูปบัวคว่ำกับบัวหงายสลับกัน บนยอดสุดมีพานสำหรับใส่เครื่องสิบสอง (ชาวบึงขังใต้เรียกเครื่องสิบสองนี้ว่า "ที่สิบสอง") ซึ่งหุ้มกระดาษทำเป็นเช่นดอกบัว หมอทำขวัญว่าบทบรรยายบายศรีไปเรื่อยๆ ทีละชั้น หรืออาจจะไม่บรรยายทุกชั้น แต่บรรยายเฉพาะชั้นที่เป็นเลขคี่ก็ได้)
10. บทสอนนาค (บทนี้มุ่งชี้ให้เจ้านาคเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา และแนะนำชีวิตบรรพชาเป็นเบื้องต้น) อันเป็นบทสุดท้ายในบททำขวัญนาค

ถัดจากบททำขวัญนาคเป็นพิธีมงคล คือ เวียนเทียนตามประเพณีพราหมณ์ โดยส่งเทียนไขอันเป็นเทียนประกอบพิธีทำขวัญ หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า "เทียนชัย" ต่อๆ กันไปรอบๆ ตัวเจ้านาค โดยอาจจะเวียนเทียนเช่นนี้จำนวนสามรอบ หรือเก็กรอบก็ได้ แล้วดับเทียนให้กวันตกลงไปถูกเจ้านาค เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้านาค จากนั้นหม่อมทำขวัญจะบ้วนน้ำมะพร้าวอ่อนให้เจ้านาค โดยเอาข้าวขวัญในบายศรีใส่ในผลมะพร้าวอ่อน ซึ่งปากตรงส่วนหัวออกให้เป็นรูโถพอที่จะใส่ข้าวขวัญลงไปได้ ข้าวขวัญนี้บ้วนให้เจ้านาคจำนวน 3 ข้อ

จากพิธีกรรมในตอนนี้จะเห็นได้ว่า ในพิธีต่างๆ ของพราหมณ์นั้นจะมีมะพร้าวเข้าไปร่วมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญเสมอ ที่เป็นเช่นนี้คงจะเป็นเพราะความเชื่อที่ว่า มะพร้าวเป็นอาหารโปรดอย่างหนึ่งของพระอิศวร ดังความตอนหนึ่งในหนังสือ "พระราชพิธีสิบสองเดือน" พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

"เมื่อจะว่าด้วยความประพฤติกษัตริย์ของพระเป็นเจ้าทั้งปวง ซึ่งผู้อยู่ในประเทศใดต่างก็มีพระเป็นเจ้าก็ประพฤติกษัตริย์องค์เป็นคนชาตินั้น ดังเช่นกล่าวมาแล้วนั้น พระอิศวรของพราหมณ์ที่อยู่ในกรุงสยามนี้ ประพฤติพระองค์เป็นอย่างชาวอินเดีย คือไม่เสวยเนื้อสัตว์, โปรดข้าวเม่า, ข้าวตอก, ถั่ว, อ้อย, มะพร้าว, เผือก, มัน, เนย ตามที่พวกพราหมณ์ในประเทศอินเดียกินเป็นอาหารอยู่"

ดังนั้น ในพิธีพราหมณ์จึงนิยมมีมะพร้าวและพืชผลดังกล่าวมานั้นเป็นองค์ประกอบที่สำคัญแทบทุกพิธี เพราะถือว่าพืชผลเหล่านั้นเป็นอาหารโปรดของพระอิศวร นับเป็นพืชผลที่มีมงคลสูง

อีกประการหนึ่ง ในการบ่อน้ำมะพร้าวอ่อนให้เจ้านาคในการทำขวัญนาคนี้ คงจะเป็นเพราะว่าต้องการน้ำที่บริสุทธิ์ เพื่อความบริสุทธิ์ ความเป็นมงคลของพิธีกรรมและเจ้านาค เพราะน้ำมะพร้าวมีส่วนที่ห่อหุ้มภายนอกหลายชั้น จึงถือว่าน้ำมะพร้าวเป็นน้ำที่บริสุทธิ์จริงๆ

เมื่อได้บ่อน้ำขาวขวัญให้เจ้านาคแล้วหมอบทำขวัญจะรดน้ำสังข์แก่เจ้านาค และทักโบมะตุม (ที่เตรียมไว้พร้อมโดยใส่ไว้ตรงปากสังข์นั้น) ที่หูของเจ้านาคตามลัทธิของพราหมณ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่เจ้านาคเช่นกัน เพราะพราหมณ์เชื่อว่าโบมะตุมเป็นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์ของพระอิศวร ดังนั้น พราหมณ์จึงถือว่าโบมะตุมเป็นไม้ที่ศักดิ์สิทธิ์และมีมงคล จึงมักใช้โบมะตุมเป็นเครื่องบูชาพระอิศวร โดยเฉพาะในพิธีกรรมต่างๆ มักใช้โบมะตุมเสมอ บางครั้งก็เรียกว่าโบมะตุมที่เป็นสามแฉกนั้น แทนพระพรหม 1 แฉก แทนพระวิษณุ 1 แฉก และแทนพระศิวะ (อิศวร) 1 แฉก เมื่อพราหมณ์ทักโบมะตุมแก่เจ้านาคเสร็จ เจ้านาคจะกราบหมอบทำขวัญเป็นการแสดงความขอบคุณ และแสดงความเคารพอีกครั้งหนึ่ง แล้วพิธีทำขวัญนาคจะจบลงเพียงแค่นั้น

ต่อไปนี้ขอยกเอาบททำขวัญนาคสำนวนของพระภิกษุคำ วัดหัวอิฐ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มาเสนอเพียงบางส่วนพอให้เห็นเป็นสังเขป ที่นำมาลงนี้เป็นตอนต้นของบทที่เรียกว่าบทเชิญขวัญ

บทนี้เริ่มด้วยการเอื้อนเสียงสูงๆ และเล่นลูกคอว่า

“ไอ... ไอ... ไอ... กัจฉาติ... ไอ... ไอ... ไอ...
 ติวัตคไพ... ไอ... ไอ... ไอ... บทเชิญขวัญนาคบทนี้...
 ทำนองวิถิเถิน... เป็นทำนองของ มหาพน...”

อัญเชิญขวัญพ่อนาคเอ๋ย... เชิญมาเถิดพ่อนาคเอ๋ย... อย่าเพลนชมบัววิถิ
 ฐาน รุกข์สราญในพนัสพนม พะนินพนาเวศ พนาเวศเป็นถิ่นสถาน มรรคขอบเขต
 พ่อนาคเอ๋ย... อย่าละเลงไหลหลง ขวัญพ่อนาคเอ๋ย... อย่าเพลนชมหมู่ไม้ รุกขมูลใน

พนาวัน พ่อนะอย่าเพลินฟังสำเนียงเสียงจกจัน พันธุ์ล่องในเรไรร้อง . . . ร้อง
ระหรั่ง ระหรั่ง . . . ตามวิถีแฉวงทาง ทางที่จะจรไป พรรณไม้ใหญ่ ไม้ยุงไม้ยาง
พะยอมเยา พรรณไม้สะเคาคูสล้าง นางตะเคียนกาง ไม้แคฝอย ระกำเคียมขึ้นเคียง
กับคำแซน มะเคือแคนคาชแคงคอก ตกคู่เคียรคาช มะตุ้มมะตาด แถงแถ้วตอ
ตะโก ไม้กอไม้กูแก้ว เป็นชนบชนดกันแนว เป็นแนวแนวแน่นนอนอยู่ในตง . . .
ต้นล่างพรรณทับเค็งรัง เรียงเคียงสะเคา สล้างประคู้ขึ้นแซมกับชาว และเบียดเสียด
เสียดแทรกไม้ไทรสน สนมปนประคู้คอก บ้างกิ่งมวงอก ทรงระโหดระไทย บางก็
ไตรกตรงสูง แลละลิบละลิว เป็นแถวเขียวชะอุมชะเอิบ เป็นพืดพืดพันกันใบ
โน่นในกันเกรา . . .”

อีกตอนหนึ่งที่ขอลงไว้เป็นตัวอย่าง เป็นส่วนหนึ่งของบทเชิญขวัญอันเป็นส่วน
ของสุขปราชญ์ กวีเก่าชาวเมืองนคร ผู้จดจำตอนนั้นมาถ่ายทอด คือ เพลงบอกเนตร ชลารัตน์
เพลงบอกผู้มีชื่อเสียงของเมืองนคร ขอได้เปรียบเทียบบางส่วนของบทเชิญขวัญทั้งสองสำนวน
แต่ของพระภิกษุคำที่มาลงนี้เป็นตอนต้นบท ส่วนของสุขปราชญ์ที่จะลงต่อไปนี้เป็นตอนท้าย
บท

“อัญเชิญขวัญเจ้านาคเอย อ๋ายอ๋ออยู่เลยบูรพพิทศ ที่ราเมศท้าวเจ้าจักราช พระจันทร์
เทพี อันสติที่เรื่องศักดา เชิญช่วยส่งขวัญมา มาพ้อมมาอย่ารวนเร

ร้องเชิญขวัญเจ้าพ่อเอย	อ๋ายอ๋ออยู่เลยทิศอาคเนย์
ใต้ที่นั่งพิมพิสาร	อมรมุขที่ชานา
พระสงฆ์เป็นครุตัน	อันสติถันไ้เทวา
เชิญช่วยส่งขวัญมา	มาพ้อมมาเร่งลาสิน
เชิญขวัญพ่อนาคเอย	อ๋ายอ๋ออยู่เลยทิศทักษิณ
ใต้ที่นั่งพระลักษมณ์ภูมินทร์	เขายยุพินสุพัตรา
พระหส์บค้เป็นครุตัน	อันสติถันไ้เทวา
เชิญช่วยส่งขวัญมา	มาพ้อมมาเร็วทันที
เชิญขวัญเจ้าพ่อเอย	อ๋ายอ๋ออยู่เลยทิศหรี

ใต้ที่นั่งราพณาศรี
 พระอังคารนั้นอยู่เฝ้า
 เชิญช่วยส่งขวัญมา
 เชิญขวัญพ่อนาคเอย
 ใต้ที่นั่งสุกรีพพานรินทร์
 พระศุกร์ผู้เป็นเจ้า
 เชิญช่วยส่งขวัญมา
 เชิญขวัญพ่อนาคเอย
 ใต้ที่นั่งสดาธุเป็นลำดับ
 พระเกตุท่านอยู่เฝ้า
 ขวัญเอยอย่าเลยลง
 ใต้แต่พิภกสาม—
 พระพุทธฤทธิรอน
 เชิญขวัญพ่อนาคเอย
 พระอาทิตย์อิทธิชัยชาญ
 ขวัญเจ้าอยู่ท้าวโต
 อย่าหน่วงอยู่ให้ช้า
 มาทรงเครื่องบริวาร
 มาลาว่าเพย
 พร้อมด้วยผ้าไตรบาตร
 ทุกสิ่งสรรพพรรณนา
 กล้องเข็มและหินผา
 เครื่องประดับสอด
 ว่าแล้วคาโหรา
 จ้อจุกซึ่งอักษิ
 ครอบแก้วรอบบุหรณกาล

อมตรมูชื่อสุรา
 เทพเจ้าอยู่รักษา
 มาพ้อมมานามนิม
 อย่าอยู่เลยทศบัจฉิม
 ทนุมานางโน้ทรา
 สถิตท้าวไทเทวา
 มาพ้อมมาเป็นอันดับ
 อย่าอยู่เลยทศพายัพ
 เมื่อทรงวางด้วยธำมรงค์
 เทพยเจ้าตามมาส่ง
 อย่าไปอยู่ทิศอุดร
 นักขาทังงามอน
 อยู่พิทักษ์รักษาสถาน
 อย่าอยู่เลยทิศอีสาน
 ช่วยพิทักษ์อยู่รักษา
 จงตั้งใจส่งขวัญมา
 มาพ้อมมานะขวัญเอย
 ใต้โตะพานไม้ชาตเลย
 ขวัญเจ้าเอยมาทศนา
 มากองการอุปษฌาย์
 วิจิตรสรรพราพันพร
 นานาเครื่องอุปกรณ์
 มีตรลอคยอคบายศรี
 จับเทียนมาเร็วทันที
 พระสงฆ์สวดโอยไชยันต์
 แล้วดับเทียนเฉลิมขวัญ”

ในคืนนี้เจ้านาคจะได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา เพราะกลัวว่าจะเกิดเหตุให้เจตนาที่จะบวชของเจ้านาคสลายลงไป เชื่อกันว่าตอนนี้เจ้านาคเป็นที่ล่อแหลมต่อทุกสิ่งทุกอย่างมากที่สุด เป็นตอนเนื้อหอมที่สุดกว่าได้ บทสวดบทหนึ่งเป็นบทที่ว่าด้วยการขอบวช โดยให้พระสงฆ์ยอมรับให้นาคเข้าบวชด้วย คือ บทที่มีคำว่า “อุตุลุมปตุมิ ภัณฑะ” บทนี้ว่ากันว่า เป็นบทที่ห้ามเจ้านาคว่าต้ง ๆ โดยเด็ดขาด เพราะถ้าหากว่าบทนี้แล้วผู้หญิงจะเกิดความรักรักใคร่เจ้านาคขึ้นมาจับจิต ขนาดคุณคร่ำเจ้านาคออกไปเลยทีเดียว

ในวันบวชมีพิธีที่สำคัญ คือ การแห่ นาค หากตั้งการที่บ้านมักแห่เจ้านาคออกจากบ้านไปวัดที่ประกอบพิธีอุปสมบท แต่หากตั้งการที่วัดมักแห่นาคกันภายในวัด เวลาที่เริ่มแห่นาคนั้นสัมพันธ์กับเวลาแห่งการบวช เพราะการบวชนั้นสามารถที่จะบวชได้ทั้งวัน ตอนเช้า ตอนสาย ตอนบ่าย ตอนเย็น หรือตอนค่ำก็ได้

การแห่นาคนั้นญาติมิตรมักแห่เจ้านาคด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ให้เจ้านาคขี่คอแล้วเดินกันไป หรือให้เจ้านาคขี่คานหามที่ทำเป็นโครงไม้แล้วตกแต่งเป็นรูปต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นรูปม้าหรือรูปสัตว์สัญลักษณ์ประจำปีเกิดของเจ้านาค และวิธีสุดท้ายโดยให้เจ้านาคขี่ม้า การที่เจ้านาคขี่ม้าเป็นการตามอย่างพระพุทธองค์ตอนเสด็จออกบวรพชา ในขบวนแห่ประกอบด้วย ไตรจักรครอง ซึ่งมีการประดับประดาดอกไม้สดถึง 4 ไตร (สำหรับเจ้านาคหนึ่งไตร สำหรับพระอุปัชฌาย์ และพระกรรมวาจาจารย์สามไตร) เครื่องอัฐบริขาร (มี ค้าย เข็ม ธรรมกรกสรง รัตประคค จีวร สังฆาฏิ บาตร) ดอกไม้ รูปเทียน และเครื่องใช้ที่เรียก “อติเรกลาภ” เช่น เสื้อ หมอน มุ้ง และกาน้ำ เป็นต้น บางรายแห่ไปด้วยขบวนแห่ที่จัดอย่างมโหฬาร กรีกกรัน มีการร้องรำทำเพลงและกลองยาว บางรายไปกันอย่างเงียบ ๆ ในขณะที่แห่นาคเจ้านาคมักนั่งหลับตาอย่างสงบเสงี่ยม มือพนมภาวนาสมาธิ ในมือถือ “กรวยพนม” ซึ่งบรรจุดอกไม้รูปเทียน กรวยพนมนี้ใช้สำหรับบูชาพทธสมาหน้าพระอุโบสถก่อนที่จะเข้าพิธีบวช

ในขณะที่แห่นาคนี้ตามปกติจะมีการเล่นเพลงคำตัก อันเป็นการเล่นที่สำคัญของประเพณีการบวชมาประกอบด้วย บางคราวการเล่นคำตักจะเข้ามาประกอบตั้งแต่ก่อนวันแห่นาค โดยใช้คำตักทำหน้าที่กล่อมนาคก่อนวันบวช ซึ่งกรณีทีกล่าวนี้มีเพียงบางรายเท่านั้น แต่ทุกรายต้องมีคำตักในวันแห่นาค จะขอกล่าวถึงการเล่นเพลงคำตักเพียงย่อ ๆ ดังนี้*

* วิเชียร ณ นคร และคนอื่นๆ นครศรีธรรมราช กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์

คำตักเป็นการเล่นเพลงประเภทหนึ่ง เพลงคำตักมีเนื้อหาเป็นทำนองตักเตือน หรือให้ข้อคิดที่เป็นคติธรรมแก่เจ้านายและผู้ร่วมในพิธีบวช - แต่จุดมุ่งหมายใหญ่ต้องการที่จะ ตักเตือนเจ้านายเป็นสำคัญ โดยมีเนื้อหาที่เป็นคติให้เจ้านายฟังสังวร เช่น กล่าวถึงพระองค์ ของบิตา มารดา, แนะนำให้ตั้งใจประพฤติตามพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์, แนะนำ ให้ตั้งใจรักษาศีล และแนะนำให้ตั้งใจปฏิบัติตนในคุณความดีเพื่อสนองคุณบิดามารดา เป็นต้น จึงนับว่าคำตักเป็นธรรมเนียมนิยมที่ดีมีประโยชน์ และแสดงให้เห็นถึงความดีงามอย่างหนึ่งใน วิถีชีวิตของชาวบักขัใต้ โดยเฉพาะชาวเมืองนครมาแต่โบราณกาล

คณะคำตักคณะหนึ่ง ๆ ประกอบด้วยแม่เพลงซึ่งอาจจะมี 2-3 คน และลูกคู่ทำ หน้าที่รับคำตักซึ่งจะมีก็คนก็ได้ เพราะตามปกติจะเปิดโอกาสให้ผู้มาร่วมงาน (ซึ่งไม่ใช่ลูกคู่ ประจำของคณะคำตัก) มารับคำตักทำนองเดียวกันกับลูกคู่ประจำได้ด้วย เป็นอันว่าใครจะเข้า มาร่วมเล่นเพลงคำตักด้วยกันก็ได้

แม่เพลงคำตักมักจะเป็นผู้ที่มีความสามารถในกาพย์กลอนอย่างดีเยี่ยม และมักจะ เล่นเพลงหรือมหรสพอย่างอื่น ได้ด้วย เช่น เพลงบอก หนังตะลุง หรือเทศน์มหาชาติ เป็นต้น นักเลงคำตักบางคนสามารถว่ากลอนคำตักด้วยตัวเอง ไม่ต้องศึกษาเล่าเรียนจากต้นฉบับของใคร เช่น พระภิกษุคำ วัดเชิงแกระ (เดิมจำพรรษา ณ วัดหัวอิฐ), นายเอียดหัวลาย และนายสุข ปราวชญ์ เป็นต้น

ในบางกรณีแม่เพลงคำตักอาจจะร่วมกันเล่นเพลงถึง 2-3 คน และอาจจะมีผู้หญิง ร่วมด้วย ทั้งนี้เพราะว่าบทบางบทต้องให้แม่เพลงผู้ชายว่า แต่บางบทต้องให้แม่เพลงผู้หญิงว่า เช่น บทใดเป็นบทของพ่อสอนลูกก็ต้องใช้แม่เพลงเป็นผู้ชาย, บทใดเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับแม่ สอนลูกต้องใช้แม่เพลงเป็นผู้หญิง และบทใดเป็นบทที่เจ้านายคอบพ่อแม่จะต้องใช้ผู้ชายเป็น แม่เพลง เป็นต้น การว่าคำตักในแต่ละครั้ง ถ้าหากว่าแม่เพลงมีปฏิภาณ ไหวพริบ มีบท คำตักที่ไพเราะ ก็น่าสนใจอย่างลึกซึ้ง เจ้านายและผู้ฟังจะต้องหลั่งน้ำตาให้ก็มี

ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการเล่นเพลงคำตักนั้น มักใช้เครื่องดนตรีเท่าที่ หาได้ตามมีตามเกิด เช่น ฉิ่ง ฉาบ ซอ บั๊ ทับ และขลุ่ย เป็นต้น เครื่องดนตรีเหล่านี้ ส่วนใหญ่มักใช้เพื่อให้จังหวะ

ท่วงทำนองการว่าคำถักนั้น เริ่มแรกแม่เพลงจะขึ้นต้นเสียก่อน แล้วลูกคู่รับ
พร้อมกัน เช่น

แม่เพลง : “เจ้านาคเอยเจ้าจงจำคำโอวาท เมื่อบวชในศาสนาพุทธ
จงทำให้บริสุทธิ์ จงทำให้บริสุทธิ์
ประคองค้ำฟ้าขาว”

ลูกคู่ : “เอ้ยขาว จงทำให้บริสุทธิ์
ประคองค้ำฟ้า เอ้ยขาว”

แม่เพลง : “แล้วย่อมสิ่งงาม ให้เหลื่องอร่ามแพรวพราว
อย่าให้เน่าเหม็นเป็นหนอง อย่าให้เน่าเหม็นเป็นหนอง
เบือยพองอยู่ข้างใน”

ลูกคู่ : “เอ้ยใน อย่าให้เน่าเหม็นเป็นหนอง
เบือยพองอยู่ข้าง เอ้ยใน”

ต่อไปนี้จะขอยกตัวอย่างบทเพลงคำถักบางส่วนมาลงไว้พอเป็นสังเขป ที่นำมาลงนี้
เป็นบทของพระภิกษุดำ วัดเชิงแกระ นครศรีธรรมราช

“เข้ากราบบาทมารดาโตการ่า	เจ้าโศกทวนครวญคร่ำมิวายวาง
ลูกกราบลาแม่ไกลเสียแล้วจากข้าง	เพราะมีกรรมจําร้างห่างพระมารดา
ไอ้พระคุณอยู่นอกได้ปกเกล้า	ได้รักษาข้าพเจ้าจนเติบโตใหญ่มา
แม่อาบหน้าบ้วนข้าวคุณแม่เจ้าทนเสดสา ¹	นิกสงสารพระมารดาวันนี้ลูกลาไป
ที่บางคนแม่หาใหม่ให้ว่าลาพ่อ ²	น้ำพระเนตรไหลตลอดลงตลอดไหล
กราบไหว้บ้านหลังชวนกันยุงรำไร	เจ้านิกไปถึงมารดาน้ำตาเจ้าไหลลง”

าลา

หรืออีกตอนหนึ่งว่าถักนี้

“อันความทุกข์ที่แม่เลี้ยงเจ้ามา	ความลำบากเสดสาเป็นพันสุดกำลัง
ตั้งแต่ลูกเจ้าเข้าสู่กรรมแม่ประคองยับยั้ง	ระไวระวังการกินนอนแม่ต้องลดผ่อนผัน

1 เสดสา	เป็นภาษาถิ่นบักขี้ไต้	หมายถึง	ลำบากเวทนาอย่างแสนอย่างสาหัส
2 หาใหม่	เป็นภาษาถิ่นบักขี้ไต้	หมายถึง	ไม่มี

การเผด็จรื้อแม่ต้องผ่อนบริโศก แม่นี้กสากลัว¹ ลูกที่อยู่ในครรภ์
จะสูญหายเบญจชั้นธำบากรันจนกำหนด ถ้วนทศมาสตรา”

วลาฯ

บางครั้งเนื้อหาของเพลงคำตัดก็อาจจะแทรกบทกลอนขบขันเข้าไปบ้างเหมือนกัน
โดยอาจจะว่าบทหยอกเข้าเจ้านาค เพื่อช่วยเปลี่ยนบรรยากาศให้สนุกสนานครึกครื้นขึ้น เช่น
บทที่ว่า

“จะบวชจะเรียนไม่ว่า แต่ทำหนังสือหยาให้น้องก่อน”

วลาฯ

คงที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในการแห่ นาคเจ้านาคมักจะชื้ออัญญาติมิตร ชื้อคานหาม
หรือชื้อพาหนะอย่างอื่น เช่น ช้าง และม้า เป็นต้น ขณะที่มีการแห่ นาคนั้น แม่เพลงคำตัดก็
จะว่าเพลงคำตัดไปตลอดทาง โดยแม่เพลงคำตัดฝ่ายชายจะเดินเคียงข้างซ้ายของช้างหรือม้าที่
เจ้านาคชื้อ และใช้มือขวาจับหูช้างหรือจับโกลนของม้า ในทำนองเดียวกันแม่เพลงฝ่ายหญิงจะ
เดินเคียงข้างขวาของช้างหรือม้า ใช้มือซ้ายจับหูช้างหรือโกลนของม้า แม่เพลงทั้งสองจะผลัด
กันว่าคำตัดไปจนถึงวัด และเวียนรอบพระอุโบสถในวัดตามชบวนแห่ นาค การว่าเพลงคำตัด
จะจบลงเมื่อเจ้านาคเข้าสู่พระอุโบสถเพื่อทำพิธีบวชต่อไป

เมื่อถึงเวลาบวชจะมีการแห่ นาคทักษิณาวรรตรอบพระอุโบสถเป็นการบูชาพระ-
พุทธศาสนา จำนวน 3 รอบ

เมื่อเวียนพระอุโบสถครบ 3 รอบแล้ว เจ้านาคลงมาบูชาพัทธสีมาหน้าพระอุโบสถ
โดยจุทรูปเทียน และเอากรวยพนมนั่นเองเป็นเครื่องบูชา บางแห่งในขณะที่เจ้านาคบูชาพัทธ-
สีมา มีการกรวดน้ำด้วย อัญญาติมิตรที่ไปร่วมในชบวนแห่ นาคเอามือเกาะต่อกันไป โดยคน
แรกลงเกาะเจ้านาค การที่นั้งเกาะต่อกันเช่นนี้เป็นเพราะความเชื่อที่จะทำให้พลอยได้รับ
อานิสงส์ถึงชั้นสวรรค์ไปกับเจ้านาคด้วย เมื่อเจ้านาคบูชาพัทธสีมาเสร็จ บางแห่งมีการไปรย
กำพริก (ทั้งทานกลับพฤกษ์ คือ การเอาเงินเหรียญดีเข้าไปในผลหมากอ่อน หรือทางระกำ
หรือคล้า หรือทางสาคุ ซึ่งตัดเป็นท่อนๆยาว 1-2 นิ้ว) ด้วย

1 สากลัว เป็นคำภาษาถิ่นบักขี้ไต้ หมายถึง เกรงว่า

พิธีการลำดับต่อไป ญาติมิตรจำนวนมากช่วยกันอุ้มเจ้านาคเข้าโบสถ์ โดยพยายามระมัดระวังมิให้เจ้านาคเหยียบธรณีประตู ซึ่งชาวบักซ์ได้เรียกว่า “หัวหนาม” โดยเด็ดขาด ถือกันว่าถ้าเจ้านาคเหยียบธรณีเป็นเรื่องที่เสียหายมาก* อาจจะเป็นประเพณีหรือความเชื่อที่ตกทอดมาจากศาสนาพราหมณ์ก็ได้ เพราะพราหมณ์เชื่อว่าในงานมงคลหากผู้เข้าพิธีเหยียบธรณีประตูเข้าจะถือเป็นอัปมงคลอย่างยิ่ง แต่หากจะพิจารณาในแนววิทยาศาสตร์ก็คงจะได้ว่า หากบังเอิญเจ้านาคไปเหยียบธรณีประตูจะทำให้หกล้ม จะได้รับบาดเจ็บ หรือเสียพิธีการ หรือเสียบุคลิกไปก็ได้ เพราะโดยปกติเจ้านาคจะต้องสวมอิริยาบถเป็นพิเศษ หากกลิ้งลูกกลนหรือหกล้มจะทำให้บุคลิกต้งกล่าวเสียไปโดยสิ้นเชิง

ครั้นเจ้านาคเข้าโบสถ์แล้ว พ่อแม่ของเจ้านาคส่งใครครองให้เจ้านาค เจ้านาครับไปแล้วจะนำไปถวายพระอุปัชฌาย์ แล้วกราบลง 3 จบ ถวายดอกไม้รูปเทียนซึ่งเรียกว่า “กรวยอุปัชฌาย์” ประกอบด้วยดอกไม้ หมากร้อม นอกจากถวายพระอุปัชฌาย์แล้วยังถวายพระกรรมวาจาจารย์ และพระอนุสาสนาจารย์ท่านละ 3 กรวย เพื่อเป็นเครื่องบูชา จากนั้นเจ้านาคจึงกล่าวคำขอบรรพชา คือ บวชเณร เพราะผู้จะบวชเป็นสงฆ์นั้นต้องบวชเป็นสามเณรก่อน เพื่อให้คุ้นเคยกับการถือเพศบรรพชิต ส่วนผู้ที่เป็นสามเณรแล้วให้อุปสมบทได้เลย เมื่อพระอุปัชฌาย์สั่งสอนและให้ไตรแล้วเจ้านาคจึงลุกออกไปครองผ้าเป็นสามเณร กลับมาถวายดอกไม้รูปเทียนแก่พระกรรมวาจาจารย์ กล่าวคำขอสมทานเพื่อรับศีล 10 จากท่านเป็นภาษามคธ แปลเป็นไทยได้ดังนี้ คือ

1. ไม่ฆ่าและทำร้ายสัตว์
2. ไม่ลักขโมยของผู้อื่น
3. ไม่ประพฤติก่อกวนข้องเกี่ยวกับกามคุณ
4. ไม่กล่าวคำเท็จล่อลวงผู้อื่น

* ผู้เฒ่าบางท่านได้อธิบายว่า ตรงจุดที่เป็นธรณีประตูของพระอุโบสถนั้น คือจุดที่ฝังลูกนิมิตจุดหนึ่ง ในการฝังลูกนิมิตนั้นชาวบ้านนิยมใส่เข็มและหนามลงไป ในหลุมลูกนิมิตด้วย นัยว่าเพื่อเอาเคล็ดตัวให้เฉียบแหลมเหมือนเข็มหรือหนาม ดังนั้นจุดที่ฝังลูกนิมิตรอบประตูพระอุโบสถจึงเรียกกันว่า “หัวหนาม” เชื่อว่าหากเจ้านาคเหยียบธรณีประตูหรือหัวหนามในพิธีตอนนั้นจะทำให้อายุสั้น

5. ไม่ดื่มน้ำเมา
6. ไม่กินอาหารหลังเที่ยง
7. ไม่ดูการพ้อนรำขบร้อง
8. ไม่ตกแต่งร่างกายด้วยดอกไม้ เครื่องหอม
9. ไม่นั่งนอนบนที่สูงใหญ่อันเต็มไปด้วยนุ่นสำลี
10. ไม่จับเงินและทอง

เมื่อรับศีล 10 จากพระกรรมวาจาจารย์แล้ว พระอุปัชฌาย์คล้องบาตรสะพาย แล้วชี้แจงว่า นี่คือบาตรสำหรับท่าน นี่คือสบง นี่คือจีวร . . . ว่าต่อไปจนครบทุกอย่าง แล้วบอกให้ไปยืนคอยนอกที่ชุมนุมสงฆ์ นั้น พระคู่สวดคือพระกรรมวาจาจารย์และอนุสาสนาจารย์ จะประกาศแก่คณะสงฆ์ว่า บัดนี้ผู้มีชื่อนั้น ๆ ได้ไปขออุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ด้วย ท่านทั้งสองออกไปชักใช้ไล่เสียง และสั่งสอนให้ตอบความจริงทั้งมีมาของตน อย่าสะทกสะท้านแล้วจึงตั้งคำถามให้ตอบเป็นข้อ ๆ โดยตามและตอบเป็นภาษามคธ เรียกกันว่า “ขานนาค” แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า ดังนี้

1. ท่านมีโรคภัยไข้เจ็บ (โรคติดต่อก) ดังต่อไปนี้หรือไม่ โรคไข้เรื้อน กลากเกลื่อน เป็นต้น
2. ท่านเป็นมนุษย์หรือ (คือพูดจากันเข้าใจ)
3. ท่านเป็นบุรุษหรือ (คือไม่แปลงปลอมมา)
4. ท่านเป็นอิสระแก่ตัวหรือ
5. ท่านไม่มีหนี้สินหรือ
6. ท่านไม่ได้หนีราชการมาหรือ
7. ท่านได้รับอนุญาตจากบิดามารดาแล้วหรือ
8. ท่านมีอายุครบ 20 ปีแล้วหรือ
9. ท่านมีบาตร จีวร ครอบถ้วนแล้วหรือ
10. ท่านชื่ออะไร
11. อุปัชฌาย์ของท่านชื่ออะไร

เมื่อขานนาคเรียบร้อยแล้ว พระคู่สวดกลับมาอยู่ที่ประชุมสงฆ์ แล้วให้ผู้ขอบวชเข้าไปขออุปสมบทต่อคณะสงฆ์ พระกรรมวาจาจารย์และพระอนุสาสนาจารย์ได้ถามผู้ขอบวชตามข้อความที่ตามมาแล้วในตอนขานนาคอีกครั้งหนึ่ง แล้วท่านก็สวดกฐัตติประกาศต่อคณะสงฆ์ มีใจความว่าบุรุษผู้นั้น (ผู้ขอบวช) ชื่ออย่างนั้น ๆ เป็นผู้บริสุทธิ์ มีบาตรจีวรครบถ้วน เข้ามาขออุปสมบทแก่คณะสงฆ์ด้วย ถือเอาท่านผู้นั้น ๆ เป็นพระอุปัชฌายจารย์ ถ้าพระสงฆ์รูปใดมิได้เห็นด้วย จงทักท้วงขึ้น ถ้าเห็นด้วยของนั่งอยู่และถือเป็นการยินยอม ท่านถามซ้ำเช่นนั้นอยู่ 3 ครั้ง การที่ถามถึง 3 ครั้ง เพื่อให้เป็นที่แน่นอนว่ามีผู้ใดคัดค้าน และไม่ให้มีการแก้ว่าไม่ทันฟังหรือไม่ทันได้ยินต่อไปข้างหน้าได้ เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้านแล้วเป็นอันว่าผู้บวชใหม่ก็เป็นพระสงฆ์ พระอุปัชฌาย์ดูเวลาแล้วบันทึกลงไว้ว่า พระรูปใหม่นี้เป็นพระสงฆ์ในเวลาใด เพราะพระสงฆ์ถืออาวุโสตามเวลาบวช แล้วพระอุปัชฌาย์ให้อนุสาสน์ ถือข้อที่ควรและไม่ควรปฏิบัติ

ก. ข้อควรปฏิบัติมีดังนี้

1. เทียววิณฑบาท
2. นุ่งห่มผ้าบังสุกุล
3. อยู่โคนไม้
4. ฉันทยาของค้ายน้ำมูตรเน่า

ข. ข้อไม่ควรปฏิบัติมีดังนี้

1. เสพเมถุน
2. ลักขโมยของผู้อื่น
3. ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต
4. ใช้อวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน (อวดอัคริมนุชยธรรม)

เมื่อจบอนุสาสน์ พระบวชใหม่ถวายของบูชาพระคุณแก่คณะสงฆ์ในที่ประชุมนั้นทุกรูปนับแต่พระอุปัชฌายจารย์ พระกรรมวาจาจารย์ และพระอนุสาสนาจารย์ ทั้ง 3 รูปนี้ ถวายเป็นพิเศษ นอกจากนั้นถวายพระสงฆ์ที่เรียกว่าพระอันดับในที่ชุมนุมน้ออีก 25 รูป (รวมทั้งสิ้น 28 รูป) ตามประเพณีที่นิยมกัน

เมื่อพระบวชใหม่ถวายของพระสงฆ์ในที่ชุมนุมแล้ว พระบวชใหม่จึงไปรับของถวาย คือ เครื่องไทยธรรมจากญาติพี่น้องฝูง โดยไปรับในอีกที่หนึ่งต่างหาก พอรับถวายแล้วมานั่งในที่ประชุมสงฆ์ ที่ประชุมสงฆ์สวดคอนุโมทนาและให้พร ขณะเดียวกันพระบวชใหม่กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดา ญาติมิตร เป็นอันเสร็จพิธีในอุโบสถ

เมื่อเสร็จพิธีสงฆ์ในอุโบสถแล้ว ญาติมิตรจะรวบรวมสิ่งของต่างๆ ของพระบวชใหม่ไปยังกุฏิ เป็นอันว่าเสร็จประเพณีบวช แต่บางรายให้มีการฉลองพระบวชใหม่หลังจากได้บวชแล้ว โดยมีแต่สวดมนต์เย็นและเลี้ยงพระเข้าอย่างงานมงคลโดยทั่วไป

ในหนังสือ “สุบินตำนานเก่า : วรรณกรรมของกวีชาวเมืองนครศรีธรรมราช” ได้กล่าวถึงการเตรียมการในงานฉลองเจ้าสุบินถึงความบางตอนว่าดังนี้

“คิดถึงคุณลูกชาย	จะซื้อขายทำการฉลอง
นางจึงจัดคุษของ	อันสร้างสมในกุฏิ
พักทองมีสองใบ	ลูกแดงไทยยี่สิบสี่
พริกขิงเรากี่มี	ทั้งกระชายกระเทียมหอม
ปลาร้ามีสองทาม	มังสาอย่างเจ็ดชะลอม
น้ำผึ้งมีสองออม	หมากพร้าวหัวห้าสิบทาม
สาเกก็มีบ้าง	ทั้งข้าวฟ่างเม็ดดงงาม
ข้าวสารซ้อมงาม	มีอยู่ครันราวสิบบุง
จัดแล้วนุ่งผ้าใหม่	อังสะใส่ปกดงพุง
เรียกชื้อตะพายดูง	นางก็เที่ยวภิกขาจาร
ไม้เท้ากุมจตจ้อง	เดินหมองหมองเข้าบ้านพราน
บอกเล่าแก่หลินหลาน	เหล่าศิษย์โยมให้ไต่ยิน
นี่แม่จะทำบุญ	ฉลองคุณเจ้าสุบิน
ชาวบ้านเราทั้งสน	ช่วยนุเคราะห์โมทนา
หญิงชายครึ่งได้ฟัง	ลงมานั่งทุกเกหา
หมากพลูใส่พานมา	ยกประเคนประนมกร

ต่างคนรับธุระ	ว่าแม่เจ้าอย่าอาวรณ์
พระชิววยศีลพร	กลับมาวัดจัดเตรียมการ
หญิงชายเชือกกุศล	ถ้วนทุนคนหน้าขึ้นบาน
ชวนชววยเครื่องทำทาน	จัดซื้อหาตามยากมี
ครั้นทำสำเร็จหมด	ถึงกำหนดอัญฐรมี
แต่งตัวนุ่งผ้าดี	แต่เข้ามาชวนกันมา
ถึงวัดบัดเคียวใจ	เข้านั่งไต่ร่วมพฤกษา
พระชิวก็ลงมา	ชวนกันแต่งเครื่องศิวทาน”

ในปัจจุบันนี้ประเพณีการบวชในบักย์ได้เปลี่ยนแปลงไปมากแล้ว โดยเฉพาะในทางโลกหรือประเพณีประกอบที่ฆราวาสจัดขึ้น เช่น การทำขวัญนาคซึ่งเคยเคร่งครัดกันมากก็หาดูได้ยากแล้ว อาจจะเป็นเพราะว่าหาหมอทำขวัญนาคได้ยากกว่าแต่ก่อน ด้วยไม่ค่อยจะมีผู้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนและฝึกหัดบททำขวัญนาคกัน พิธีทำขวัญนาคจึงกำลังสูญหายไป ประเพณีประกอบอื่นๆ เปลี่ยนรูปไปมาก อาหารที่เลี้ยงมีการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตสัตว์ใหญ่มาประกอบอาหาร ต่างจากโบราณที่ถือว่างานบุญจะไม่มีการฆ่าสัตว์มาเป็นอาหารโดยเด็ดขาด แต่ในส่วนที่เป็นพิธีสงฆ์นั้นยังคงปฏิบัติเช่นเดิม เพราะต้องปฏิบัติตามพุทธบัญญัติทุกประการ.